

PLAZAOLA

MARIANO JUARISTI MENDIZÁBAL ATANO III, OÑATIN

PILOTA

4

INDARRA TRADIZIOA

Pilota Oñatiko historiaren eta bizimoduaren parte izan da mendeetan zehar. Frontoiek, desafioek, klubek eta pilotari belaunaldiek bizirik mantendu dute kirol hutsa baino askoz gehiago den tradizioa: gure memoria kolektiboaren parte den tradizioa.

1959ko maiatzaren 1ean Olabarrietako Belategiren eta Araozko Arregiren artean jokatutako partidak Oñati geldiarazi zuen.

Oñatiko pilotaren historia ezin da kontatu jokalari handien bidez bakarrik. Txapelketak antolatu dituztenen, txikienei irakatsi dietenen, pilotalekuak zaindu dituztenen eta udalerrian erro sakonak dituen tradizio bat bizirik mantentzeko ordu amaigabeak eskaini dituztenen historia ere bada.
Esteban Ugartek ondo ezagutzen du errealitate hori. Inoiz pilotari izan ez bazen ere, berrogeita hamar urte inguru daramatza Aloña Mendi Kirol Elkarteko pilota sailari lotuta. Zuzendaritza batzordeko kide izan zen eta, duela hamarkada bat inguru bere erantzukizunak utzi zituen arren, klubarekin lankidetzan jarraitzen du.
Oñatiko pilotaren historian zein izenek leku nabarmena izan beharko luketeen galdetzen diogunean, bere erantzuna adierazgarria da. Pertsona zehatz bat nabarmendu baino lehen, nahiago du belaunaldiz belaunaldi kirol honi eutsi diotenen kolektiboaren lana aitortu. Bereziki gogoratzen ditu egunero pilotalekura gaztetxoei irakastera joaten ziren entrenatzaileak; gehienetan pertsona anonimoak izan ohi dira, eta beren lanak bakarrean jasotzen du merezi duen aitortza.

Txantxiku Txokotik Aloña Mendira

Oñatiko pilotaren bilakaera ulertzeko, Txantxiku Txokok udalerriko kirol bizitzan funtsezko papera betetzen zuen urteetara jo behar da. 1941 eta 1967 artean, Txantxiku Txoko izan zen Oñatin pilota sustatu zuen erakundea; 1967az geroztik, lan hori Aloña-Mendi K.E.ri dagokio.
Oraindik existitzen den elkarte honek hainbat kirol jarduera bultzatzen zituen, hala nola pilota, mendizaletasuna eta txirrindularitza. Bere antolakuntza gaitasuna 1953ko Ziklokros Munduko Txapelketaren antolaketan geratu zen agerian.
Aloña Mendi 1949an jaio zen futbol klub gisa. 1967an, Txantxiku Txokotik zetozen pilota, mendi eta txirrindularitza sailak bere gain hartu zituen, herriko kirolaren antolaketan etapa berri bati hasiera emanez.
Lehen urte haietan, pilotazaleen jarduera tokiko txapelketetan eta Deba Goieneko Txapelketa ospetsuan kontzentratzen zen batez ere. Lehiaketa federatuak iristearekin eta Herri arteko Txapelketaren garapenarekin batera, pilotari oñatiarrak Gipuzkoako beste udalerri batzuetan maizago lehiatzen hasi ziren.

Belategi vs Arregi. DR

Bi erakundeen historia, beraz, ezin da banandu Oñatiko pilotaren bilakaeratik.

Plazako pilotalekua, Oñatiko pilotaren bihotza

Belaunaldiz belaunaldi, plazako pilotalekua Oñatiko topagune nagusietako bat izan da. Bertan ikasten zuten haurrek jolasten, bertan jokatzen ziren tokiko txapelketak eta bertan egiten ziren udalerri osoko zaleak biltzen zituzten partidak. Oñatiko plazan kokatutako Herriko Pilotakua 1860ko uztailekoa da. Baina pilota ez zen hirigunera mugatzen. Auzoek eta udalerriko beste espazio batzuek ere bazituzten pilotalekuak: Araotz, Arantzazu, Zubillaga, Olabarrieta, Madalena eta San Lorentzo; Aloña zinean, Agustinoetan eta barazki plazan ere izan ziren. Batzuk desagertu egin dira. Esteban Ugartek bereziki gogoratzen ditu Araotz, Zubillaga eta Olabarrietakoak, baita Arantzazun egon zena ere.

Bereziki samurra da hirurogeiko hamarkadan Azoka Plazan egokitutako pilotaleku txikiaren oroimena. Neurri txikikoak baziren ere, gazteei neguan eta euri egunetan jolasteko lekua eskaintzen zien. Plaza berrantolatu zenean desagertu zen.

Instalazio estaliak ia existitzen ez ziren garaian, pilotariek alternatibak bilatu behar zituzten praktikatzen jarraitzeko.

Batzuk Arantzazura igotzen ziren bizikletaz edo motoz bertako pilotaleku estaliak aprobetxatzeko, normalean asteburuetan. Zubikoa kiroldegiko pilotalekua irekitzea, 1984ko ekainean, beste mugarri bat izan zen tokiko kirol azpiegituretan.

Belategi Arregiren aurka: plaza bete zuen erronka

Oñatiko kolektiboaren memorian dauden partida ugariren artean, Esteban Ugartek bereziki gogoratzen du bi pilotari lokal aurrez aurre jarri zituen erronka bat: Eufrasio Belategi eta Manolo Arregi.

1959ko maiatzaren lehena izan zen, eta ikusmina ezohikoa izan zen. Gogoratzen dituen lekukotzen arabera, plazako pilotalekua hainbesteraino bete zen, ezen eremutik kanpo ere ikusleak baitzeuden.

Belategi Olabarrieta auzokoa zen. Hogeita bi urte bete baino pixka bat lehenago arte frantziskotarra izana zen eta nahiko ezezaguna zen zale askoren artean. Bere aurrean Manolo Arregi zegoen, herrian ezaguna zen pilotaria eta bere kadrilak babestua.

Olabarrieta auzoko talde baten eta Oñatiko kaleko Manolo Arregiren kadrilaren arteko lehiatik sortu zen lehia: alde bakoitzak 5.000 pezeta jokatu zituen bere ordezkariaren alde. Belategi nagusitu zen 22 eta 19.

«Belaunaldiz belaunaldi, plazako pilotalekua Oñatiko topagune nagusietako bat izan da»

Elordi vs Ezkurdia

Urte haietan, erronkak pilotaren kulturaren funtsezko zati ziren. Ez zen lehiatzea soilik: kadrilen harrotasuna, jokalarien ospea eta, askotan, apustu ekonomiko garrantzitsuak zeuden jokoan.
Partidak ez zuen polemikarik gabe utzi. Estebanek kontatzen duenaren arabera, Arregiren pilota bat ez zen epailearen saskian sartu ahaztu egin zelako, eta Arregiren utzitako pilota baten inguruko epai bat protestatu zen. Eztabaidek hainbeste luzatu zuten topaketa, ezen Oñatiko etxekoandreek beren buruari galdetzen zioten non zeuden gizonak, etxera bazkaltzera iristen ez zirenak. Belategi eta Arregiren arteko partida tokiko pilotaren gertakari handien artean geratzen da gogoan.

Deba Goiena, txapelketa bat baino askoz gehiago

Hamarkadetan zehar, Deba Goieneko txapelketa eskualdeko pilotari afizionatuentzat lehiaketa garrantzitsuenetako bat izan zen.

Esteban Ugartek gogoratzen duenez, 1949 inguruan hasi zen Aretxabaletan. Bere antolakuntza herriz herri igaro da, lehiaketa bizirik mantentzea ahalbidetu duen formula. Bertan Debagoiendako udalerriek hartzen zuten parte, hala nola Oñati, Arrasate, Bergara, Antzuola, Aretxabaleta eta Eskoriatza, Debabarreneko eta inguruko beste herri batzuekin batera, hala nola Eibar eta Ermua.
Hirurogeiko hamarkadaren amaiera arte, txapelketa hau oñatiar pilotarien erreferentzia lehiakor handienetako bat zen. Tokiko txapelketek ere interes handia pizten zuten, bereziki beren finalek, bizilagun ugari biltzen baitzituzten.
Ondoren, Herri arteko Txapelketaren garapenak eta Gipuzkoako Federazioaren lehiaketek Aloña Mendiren kirol zerumugak zabaltzea ahalbidetu zuten.

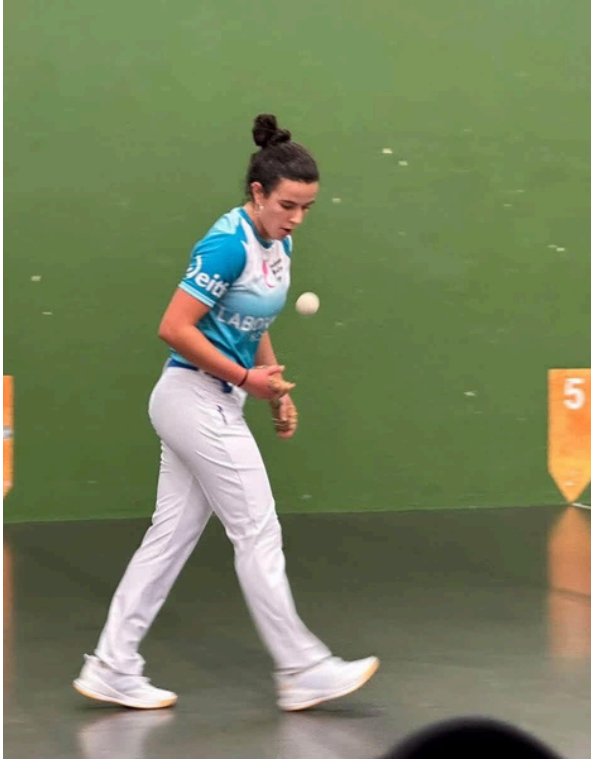
Txapeldun handiak Oñatira iristen zirenean

Korpusetako eta San Migel jaiak leku nabarmena betetzen dute Esteban Ugarteren oroitzapenetan. Urte askotan zehar, bi ospakizun horiek pilota profesionaleko figura nagusiak ikusteko aukera eskaintzen zieten oñatiarrei.
Oso ohikoa zen denboraldi bakoitzeko buruz buruko txapeldunak Oñatin jokatzea jai horietakoren batean. Plazako pilotalekutik pilotako izen handiak igaro ziren, hala nola Atano, Gallastegi eta Arriaran anaiak.
Jaialdi hauen antolaketa estuki lotuta zegoen Bergara, Eibar, Gasteiz eta Donostiako enpresa profesionalekin, Empresas Unidas taldean bilduak.
Bergaran, Gabilondo familiak eta Ugarte gerenteak paper nabarmena betetzen zuten partiden antolaketan. Asteazken eta larunbatetan jaialdiak ospatzen ziren normalean, baina Oñatiko jaietan maila handiko partidak eramaten ziren udalerrira, tokiko zaleen zaletasun apartekoa aprobetxatu nahian.
Eguraldiak, ordea, beti alda zitzakeen planak. Plazako pilotalekua estali gabe zegoenez, euria egiten zuenean Bergarara eramaten ziren partidak, non gauez jokatzen ziren

«Plazako pilotalekutik pilotako izen handiak igaro ziren, hala nola Atano, Gallastegi eta Arriaran anaiak»

Reyes Corcostegui, Sabino Zuazabeitia eta Ángel Elgero txapela jartzen.

Uxue Oses

Jaietan txapeldun handiak izateko tradizio hori hirurogeita hamarreko hamarkadaren erdira arte mantendu zen gutxi gorabehera, nahiz eta ondoren jaialdiak antolatzen jarraitu zen.

Jolasean ikustetik monitoreekin entrenatzera

Azken hamarkadetan Oñatiko pilotak izandako aldaketa sakonenetako bat entrenamendu metodoen transformazioa izan da.
Antzina, haurrek batez ere jolasean ikasten zuten. Ez zegoen gaur egungo prestakuntza sistemarik eta pilotari bakoitzak bere teknika propioa garatzen zuen. Ohikoa zen bere esku nagusia soilik erabiltzen zuten jokalariak aurkitzea, inork kontrakoa erabiltzen irakatsi gabe.
Baldintza materialek ere ez zuten ikastea errazten. Instalazio estalirik ez egoteak asko mugatzen zituen neguan entrenatzeko aukerak.
Gaur egungo egoera oso bestelakoa da. Pilotari gazteek monitoreak, entrenamendu antolatuak eta alderdi fisikoak, teknikoak zein taktikoak uztartzen dituen prestakuntza dituzte.

Txikitatik ikasten dute pilotalekuko posizio ezberdinetan moldatzen, bi eskuak erabiltzen eta lehen askoz modu intuitiboagoan bereganatzen ziren kolpeak praktikatzen.
Lehiaketa ere aldatu egin da. Antzina tokiko eta eskualdeko txapelketek jardueraren zati handi bat biltzen zuten bitartean, Aloña Mendiko jokalariek Gipuzkoako txapelketa ugaritan hartzen dute parte gaur egun eta, nabarmentzen direnean, Euskal Herriko lehiaketetan sartzen dira.
Modalitateei dagokienez, Oñati estuki lotuta egon da esku pilotarekin. Paletak ere izan du zenbait presentzia, baita Aloña Mendiren partaidetza federatuekin ere denboraldi batzuetan, baina ez zuen inoiz eskukoaren protagonismoa lortu. Oñatin jaiotako profesionalen artean Jose Ramon Azkoitia dago, esku pilotakoa, 1974an debuta egin zuena. Zesta puntan Isasa anaiak nabarmendu ziren —Bixente, Pedro eta Manolo—, 1940ko hamarkadan debuta egin zutenak.

Madalen Etxegarai eta Uxue Oses: emakumeen protagonismoa

Emakumeak pilotara biltzea da kirol honen historia hurbileko beste aldaketa garrantzitsu bat.
Esteban Ugartek bereziki bi pilotari nabarmentzen ditu, txikitatik Aloña Mendin trebatutakoak: Madalen Etxegarai eta Uxue Oses. Biek ala biek kirol ibilbide bat garatu dute, bere balorazioaren arabera, euskal emakumezkoen pilotako jokalari nabarmenen artean kokatzen dituena. Batek aurrelari gisa jokatzen du eta besteak atzelari gisa, klubeko beheko kategoriatan urteetan egindako lana islatzen duen konbinazioa osatuz.
Beren ibilbideak esanahi berezia hartzen du pilotazale historia tradizioz gizonezkoena izan den udalerri batean.
Esteban Ugarterentzat, bi jokalari hauek lortutako garapena Oñatiko pilotaren azken urteetako gertakari nabarmenetako bat da.

«Belaunaldiz belaunaldi, plazako pilotalekua Oñatiko topagune nagusietako bat izan da»

Ahaztezina den finala Arrasateren aurka

Pilotari lotutako berrogeita hamar urteetako oroitzapen pertsonalen artean, Esteban Ugartek bereziki samurra den bat gordetzen du: Oñatik Aloña Mendin egindako etapan lortutako Herri arteko Txapelketako lehen finala.

Lehen final hura 1979an jokatu zen, Eibarko Astelena pilotaleku historikoan, eta Oñati eta Arrasate jarri zituen aurrez aurre. Arrasate izan zen txapeldun eta Oñati txapeldunorde. Oñatik lortu zituen Gipuzkoako Herri arteko Txapelketako lau finaletatik lehena izan zen: 1979, 1980, 1986 eta 1987. Lauetan txapeldunorde amaitu zuen.

Harentzat, partida hark dimentsio pertsonala ere bazuen. Bere ama Arrasateko Garagartza auzokoa zen, non berak ere ikasketak hasi zituen. Arrasaterekin zituen familia eta pertsona-loturei esker, aurrez aurreko hura oso gertakari zirraragarria bilakatu zen.

Estebanek garai hartako oroitzapenak eta partidei lotutako apustuak kontatzen dizkigu, eta argi uzten du lehen final hark berarentzat izan zuen garrantzia eta bi herrien arteko kirol-harreman estua. Apustuak pilotaren kulturaren funtsezko zati izan direla ere kontatzen digu.

Etorkizuna pilota eskolan hasten da

Kirol honen bilakaera mende erdian zehar jarraitu ondoren, Esteban Ugarte optimista agertzen da Oñatin izango duen etorkizunari dagokionez.

Uste du Aloña Mendik zuzendaritza batzorde dinamikoa duela gaur egun, bai eta kategoria ezberdinetan lehiatzea ahalbidetzen duen kirol egitura ere.

Gogorarazten du klubak senior mailan dozena bat lizentzia inguru dituela, baita hezurmamitzen diren gazte eta kadete mailako jokalari nahikoa ere bere taldeen jarraitutasunari eusteko.

Pilota eskolak haur ugari erakartzen jarraitzen du. Berez, denek ez dute kirol hau praktikatzen jarraitzen nerabezarora iristean. Batzuek, batez ere hamalau urte ingururekin, beste kirol diziplina batzuk aukeratzen dituzte. Hala ere, Aloña Mendiren barruan kirol eskaintza zabala egoteak ez du eragotzi pilotak udalerrian presentzia garrantzitsua izaten jarraitzea.

Beste leku batzuetan gertatzen denaz bestela, Esteban Ugartek ez du uste padel edo tenis bezalako kirolek esku pilota ordezkatu dutenik Oñatin.

Etorkizunean duen konfiantza jarraitutasun horretan oinarritzen da hain zuzen ere: eskola aktibo bat, goiko kategorietara aurrera egiten duten gazteak, konprometitutako entrenatzaileak eta pilotalekuan topagune bat aurkitzen jarraitzen duen zaletasuna.

Esteban Ugarte Iria (Oñati, 1954) mende erdia darama Oñatiko pilotari lotuta. Aloña Mendiko pilota saileko zuzendaritzako kide izan zen, eta klubarekin elkarlanean jarraitzen du.
Bertako historiaren ezagutzaile handia da, eta bereziki entrenatzaile eta laguntzaile anonimoen lana aldarrikatzen du.

PLAZAOLA

70eko hamarkadaren amaieran eta 80ko hamarkadaren hasieran plazako frontoian jokatutako herriko txapelketa.